

การจัดการความรู้ของเกษตรกรที่ทำการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ตำบลหินดาด

อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร

Knowledge Management of Agriculturist who Plant the Morus alba L. and
Feed Silk Worm in Tombon Hindad, Pangsilatong District, Kamphaeng Phet

Province

ราตรี สิทธิพงษ์*

Ratri Sittipong

ชาลี ตระกูล**

Charlee Tarkool

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการความรู้ของเกษตรกรในการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และเพื่อถอดบทเรียนรู้การปลูกหม่อน เลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี ประชากร คือ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ตำบลหินดาด อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 10 ราย รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสังเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า การจัดการความรู้ มี 4 ขั้นตอน 1) การสร้างความรู้เรื่องการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ได้ 21 รุ่นต่อปี มีการสร้างความรู้โดยการถ่ายทอดความรู้จากผู้เลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี ไปสู่เกษตรกร รายอื่นๆ โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มผู้เลี้ยงไหม และการแบ่งปันความรู้ให้กับเกษตรกร รายอื่นๆ ซึ่งการเลี้ยงไหมให้ได้ 21 รุ่นต่อปี เป็นการเลี้ยงไหมไล่รุ่น หรือการเลี้ยงไหมให้ได้เดือนละ 2 รุ่น มีปัจจัยสำคัญคือ การจัดสวนหม่อนให้มีเพียงพอต่อการเลี้ยงไหมไล่รุ่นได้ โดยมีการแบ่งสวนหม่อนออกเป็น 4 แปลง เพื่อให้มีใบหม่อนหมุนเวียนเลี้ยงไหมได้ตลอดทั้งปี และต้องมีการวางแผนในการเตรียมฟักตัวอ่อนให้ทันที่จะเลี้ยงไหมรุ่นต่อไป 2) การเก็บรวบรวมความรู้ ความรู้ที่จัดเก็บคือ วิธีการปลูกหม่อน และการเลี้ยงไหมให้ได้ 21 รุ่นต่อปี จากผู้เลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี โดยจัดทำเป็นหนังสือเล่มเล็ก 3) การกระจายความรู้ โดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้เลี้ยงไหมรายอื่นในหมู่บ้านและการไปเป็นวิทยากรให้กับกลุ่มเกษตรกรรายอื่นๆ 4) การนำความรู้ไปใช้ ผู้ปลูกหม่อน เลี้ยงไหมรายอื่นๆ ในหมู่บ้านนำความรู้ที่ได้รับมาแล้วนำไปปฏิบัติจนสามารถปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี

คำสำคัญ : การจัดการความรู้ / การถอดบทเรียน / หม่อน / ไหม

*อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

**อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ABSTRACT

The purposes of this research were to manage farmers' knowledge for mulberry planting, silk feeding and to lesson learned for mulberry planting and silk feeding for 21 times a year. The samples consisted of 10 farmers who planted mulberry in Hindat Sub-district, Pangsilathong District Kamphaeng Phet Province. The research instruments were an interview and focus group discussion. The data were analyzed using content synthesis. The result revealed that there were 4 steps of knowledge management of 1) knowledge Construction for mulberry planting, silk feeding for 21 times a year it was found that knowledge was transferred by knowledge exchange and knowledge sharing. The farmers could fed silk for 21 times a year by feeding them 2 times a month. The important factor was sufficient mulberry for silk. The mulberry plantation was divided into 4 beds to produce mulberry all years. The caterpillar incubation should be well-managed. 2) Knowledge Collection it was found that pamphlet was set to collect the method of mulberry planting and silk feeding for 21 times a year. 3) Knowledge Spread it was found that talking with other farmers who fed silk and be the instructor were the method at knowledge spread. 4) Knowledge Implementation it was found that the other farmers who also fed silk could plant mulberry and feed silk for 21 times a year.

Keywords : Knowledge Management / Lesson Learned / Mulberry / Silk

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาสังคม และพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ปัจจุบันโลกได้มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ มีความรู้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้สังคมโลกเข้าสู่สังคมสารสนเทศ (Information Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ เรียกได้ว่าเป็นสังคมฐานความรู้ การจัดการความรู้ เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยนำเอาความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน ที่อยู่ในรูปของทักษะ ประสบการณ์ ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ หากไม่มีกระบวนการจัดการความรู้ที่ดี ไม่มีการแบ่งปัน หรือการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ องค์กรจะไม่สามารถนำความรู้ที่มีอยู่กระจาย หรืออยู่ที่ตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งออกมาเพื่อเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้อย่างเต็มที่ แต่ถ้าความรู้ถูกจัดเก็บอย่างเป็นระบบ องค์กรก็ไม่ต้องสูญเสียความรู้ไปพร้อมๆ กับการที่บุคลากรลาออกหรือเกษียณอายุราชการ หรือล้มหายตายจากไป อันส่งผลกระทบต่อการดำเนินการขององค์กรเป็นอย่างยิ่ง วันทนา เมืองจันทร์ (2548) กล่าวถึงการจัดการความรู้ว่าเป็นการบริหารจัดการที่เปิดโอกาสให้คนในองค์กรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อทำให้ความรู้ที่มีอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ได้แสดงออกเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ในรูปแบบของวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อเก็บรวบรวมไว้เป็นทุนความรู้ (Knowledge Assets) ขององค์กรให้บุคคลอื่นสามารถนำไปใช้พัฒนางานต่อไป นอกจากนี้ วิจารย์ พานิช. (2548) ยังได้สรุปว่า การจัดการความรู้ไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การนำ “ความรู้” มา “จัดการ” เท่านั้น แต่ มีความหมายจำเพาะและลึกซึ้งกว่านั้นมาก ได้แก่ การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูล เพื่อสร้างเป็นความรู้ ส่วนเทคโนโลยีด้านข้อมูลและคอมพิวเตอร์ เป็นเครื่องมือเพิ่มพลังในการจัดการความรู้ การจัดการความรู้เป็นการแบ่งปัน ถ้าไม่มีการแบ่งปัน

ความรู้ ความพยายามในการจัดการความรู้จะไม่ประสบความสำเร็จ และพฤติกรรมภายในองค์กรเกี่ยวกับวัฒนธรรม พฤติกรรมและวิถีปฏิบัติ ก็มีผลต่อการแบ่งปันความรู้ รวมทั้งประเด็นด้านวัฒนธรรมและสังคม ซึ่งจะเห็นได้ว่า การจัดการความรู้มีประโยชน์ในการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร ป้องกันการสูญหายของภูมิปัญญาในกรณีที่บุคลากรเกษียณอายุ ลาออก หรือเสียชีวิต สามารถนำความรู้ไปปรับใช้กับงานที่ทำอยู่ให้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น สำหรับประเทศไทยนั้นคงเป็นเรื่องท้าทายสำหรับผู้บริหารที่จะหาวิธีในการดึงความรู้ออกมาจากตัวบุคคล และการกระตุ้นให้บุคลากรถ่ายทอดความรู้ให้เพื่อนร่วมงาน ซึ่งการถ่ายทอดความรู้บางประเภทนั้น การฝึกอบรมอาจจะไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุด อุปสรรคที่มักพบอยู่เสมอของการบริหารจัดการความรู้คือพฤติกรรม "การหวงความรู้" และวัฒนธรรม "การไม่ยอมรับในตัวบุคคล" หากองค์กรสามารถกำจัดจุดอ่อน ทั้งสองอย่างนี้ได้ การบริหารจัดการความรู้ก็มีแนวโน้มจะยากจนเกินไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2547)

จังหวัดกำแพงเพชร เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่สามารถทำการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมได้เช่นเดียวกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคอื่นๆ จากการศึกษาข้อมูล พบว่า ในตำบลหินดาด มีเกษตรกรที่สามารถปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้สูงสุด 21 รุ่นต่อปี ซึ่งโดยปกติจะเลี้ยงได้เพียง 10-12 รุ่นต่อปีเท่านั้น อีกทั้งยังไม่มีเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ ซึ่งถ้าไม่มีการจัดการความรู้จะต้องสูญเสียข้อมูลซึ่งเป็นแหล่งสะสมองค์ความรู้ที่สำคัญ ดังนั้นจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะถอดบทเรียนรู้ของเกษตรกรที่ทำการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปีของจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อนำความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล อันเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ไม่สามารถศึกษาจากแหล่งใดได้ และยังไม่ได้รับการถ่ายทอดออกมา มาจัดการความรู้ที่มีอยู่ไม่ให้สูญหายไปพร้อมกับตัวบุคคล ดังนั้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ไปสู่รุ่นหลังๆ อย่างต่อเนื่องต่อไป การจัดการความรู้ในครั้งนี้ ใช้กรอบแนวคิดของ Demarest ซึ่งได้แบ่งกระบวนการจัดการความรู้ออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างความรู้ (Knowledge construction) เป็นการแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ ที่กระจัดกระจายทั้งภายในภายนอกเพื่อจัดทำเนื้อหาในคู่มือการปฏิบัติงาน 2) การเก็บรวบรวมความรู้ (Knowledge embodiment) เป็นการจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบเพื่อจัดทำระบบให้ง่าย สะดวกต่อการค้นหาและการใช้งาน 3) การกระจายความรู้ไปใช้ (Knowledge dissemination) เป็นการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การถ่ายทอดความรู้จากคนสู่คน และ 4) การนำความรู้ไปใช้ (Use) เป็นการจัดฝึกอบรมเพื่อนำความรู้ไปใช้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อจัดการความรู้ของเกษตรกรในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ตำบลหินดาด อำเภอบางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร
2. เพื่อถอดบทเรียนการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกรที่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี

วิธีดำเนินการวิจัยและระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยศึกษาจากเอกสารต่างๆ จากองค์การบริหารส่วนตำบลบางศิลาทอง อำเภอบางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ เกษตรกรผู้ปลูกหม่อน เลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี ทำการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือโดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ 1) การปลูกหม่อน 2) การเลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยการสนทนากลุ่ม โดยเชิญเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี จำนวน 10 คน เข้าร่วมการประชุมเสวนา ระดมความคิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหาโดยสรุป และผู้วิจัยได้ทำการถอดบทเรียนเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ในการปลูกหม่อน เลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี และจัดทำเป็นหนังสือเล่มเล็กเพื่อเผยแพร่ต่อไป

ผลการวิจัย

การจัดการความรู้ของเกษตรกรที่ทำการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ได้ 21 รุ่นต่อปี ตำบลหินดาด อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร สรุปได้ดังนี้

การจัดการความรู้

1. การสร้างความรู้ (Knowledge construction) ความรู้เรื่องการเลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในการเลี้ยงไหมของผู้เลี้ยงไหมในตำบลหินดาด อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งแหล่งที่มาของความรู้เดิมคือ ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นการเลี้ยงแบบดั้งเดิม ที่ปีหนึ่งเลี้ยงได้ 10 – 12 รุ่นต่อปี ต่อมามีการพัฒนาความรู้เรื่องการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม โดยได้เข้ารับการอบรมจากหน่วยงานราชการ และบริษัทจุลไหมไทย ทำให้ผู้เลี้ยงไหมสามารถพัฒนาการเลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี และมีการสร้างความรู้โดยการรวมกลุ่มสนทนา เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้เลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี และได้รวบรวมความรู้จากประสบการณ์ในบุคคล มาสร้างเป็นความรู้ใหม่ให้เกษตรกรรายอื่นๆ สามารถนำความรู้ไปใช้ได้เชิงเศรษฐกิจ

2. การเก็บรวบรวมความรู้ (Knowledge embodiment) พบว่า ความรู้และประสบการณ์ในการปลูกหม่อน เลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี ยังไม่มีการจัดเก็บความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้นความรู้ที่จัดเก็บคือ วิธีการปลูกหม่อน และการเลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี และจัดทำเป็นหนังสือเล่มเล็ก ซึ่งมีประเด็นความรู้ ดังนี้

2.1 การปลูกหม่อน จากการศึกษา พบว่า ในการเลี้ยงไหมให้มีคุณภาพ ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ จะอยู่ที่สวนหม่อนร้อยละ 80 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 20 จะเป็นเทคนิคการเลี้ยงไหม และสภาพดินฟ้าอากาศ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขปัญหาลงมือได้ ใบหม่อนเป็นพืชชนิดเดียวที่หนอนไหมใช้กินเป็นอาหาร จึงจำเป็นต้องปลูกหม่อนให้เจริญงอกงาม ให้มีใบมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การจัดการความรู้เรื่องการปลูกหม่อนให้เจริญงอกงาม มีตัวแปรที่สำคัญที่ส่งผลต่อการเติบโตของต้นหม่อน คือ 1) การเลือกพื้นที่ในการปลูกหม่อน สิ่งสำคัญในการเลือกพื้นที่ปลูกหม่อน ให้พิจารณาถึงพื้นที่ปลูกในบริเวณข้างเคียงด้วย ไม่ควรอยู่ใกล้แปลงยาสูบ สวนผัก สวนผลไม้ที่มีการใช้ยาฆ่าแมลงเป็นจำนวนมาก เพราะจะทำให้สารนิโคตินในใบยาสูบหรือละอองยา ที่ฉัดใน สวนผัก สวนผลไม้ จะปลิวไปตามกระแสลมไปเกาะอยู่บนใบหม่อน ซึ่งเป็นอันตรายต่อหนอนไหม เมื่อเก็บใบหม่อนไปเลี้ยงไหม สารเคมีจะไปทำลายไหม และถ้าโดนสารเคมีโดยตรงจะทำให้ตัวไหมตายได้ และควรเลือกพื้นที่ดอนหรือพื้นที่สูง แต่ไม่สูงมาก น้ำไม่ท่วมขัง สภาพดินที่เหมาะสมต้องเป็นดินร่วนซุย ระบายน้ำได้ดี มีความชุ่มชื้นแต่ไม่แฉะจนเกินไป จะทำให้ใบหม่อนเจริญงอกงาม มีใบมาก หากปลูกในสภาพดินแฉะ ต้นหม่อนจะไม่ค่อยเจริญเติบโต ถ้าพื้นที่ปลูกหม่อนมีน้ำขังเป็นเวลานานจะทำให้ใบเหลืองเร็ว ใบร่วงหล่น และต้นหม่อนอาจตายได้ ถ้าจำเป็นต้องปลูกในพื้นที่ลุ่มต้องยกร่องให้สูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม 2) ฤดูกาล ควรปลูกในช่วงฤดูฝนเพราะอัตราการรอดของต้นหม่อนจะสูง แต่เมื่อต้นหม่อนโตแล้ว การดูแลจะลดลงเพราะหม่อนเป็นพืชที่ทนกับสภาพอากาศมาก ในการปลูกหม่อนครั้งหนึ่งสามารถใช้ประโยชน์ได้ 10 -15 ปี หากมีการดูแลรักษาเป็นอย่างดี 3) อายุของกิ่งหม่อนที่จะนำมาปลูก ควรเลือกกิ่งหม่อนที่มีอายุตั้งแต่ 8 เดือนขึ้นไป สังเกตได้จากผิวเปลือกมีสีน้ำตาล ลำต้นตรง ซึ่งเหมาะในการแตกราก กิ่งก้านได้อย่างรวดเร็ว และแข็งแรง ถ้าเลือกกิ่งที่มีอายุน้อยเกินไป อาหารที่สะสมไว้ในกิ่งจะไม่พอที่รากจะงอกได้ ถ้ากิ่งหม่อนแก่เกินไป ตาของกิ่งจะฝ่อ การแตกกิ่งจะไม่ดี 4) คุณค่าสารอาหาร การเก็บใบหม่อน มาเลี้ยงไหมควรเก็บให้เหมาะสมกับวัยดังนี้

วัยที่ 1 เก็บใบได้ยอดลงมาใบที่ 1-3 (นับจากยอดลงมา) โดยเด็ดยอดบนสุดที่ใบหม่อนยังไม่คลี่แผ่ใบทิ้ง เพราะมีคุณค่าสารอาหารน้อย

วัยที่ 2 เก็บใบตำลงมาใบที่ 4-6 หรือใช้ส่วนนี้ขึ้นไปถึงยอด โดยใช้กรรไกรตัดกิ่งทั้งกิ่งหรือเด็ดใบก็ได้

วัยที่ 3 เก็บใบตำลงมาใบที่ 7-10 หรือใช้ส่วนนี้ขึ้นไปถึงยอด หรือตัดใบในช่วงกิ่งสีเขียวซึ่งจะเป็นช่วงรอยต่อของกิ่งหม่อนระหว่างสีเขียวกับสีน้ำตาล

วัยที่ 4-5 ใช้ใบที่เหลืองได้ทั้งหมด ยกเว้นยอดอ่อนไม่ควรนำมาเลี้ยงไหม

5) การบำรุงรักษา ที่สำคัญคือ ต้องดูแลไม่ให้หญ้าหรือวัชพืชปกคลุมดินบริเวณที่ปลูกหม่อน เพราะหญ้าจะแย่งอาหารทำให้ต้นหม่อนตายได้ง่าย เมื่อมีการตัดใบหม่อนไปเลี้ยงไหมในแต่ละรุ่นควรทำการไถพรวนระหว่างแถวทุกครั้ง เพื่อให้รากขาดซึ่งเป็นการสร้างรากของต้นหม่อน และเป็นการกำจัดวัชพืชที่มาแย่งอาหารแทนการใช้สารเคมี ในสวนหม่อนไม่ควรฉีดยาฆ่าแมลง เพราะสารเคมีจะตกค้างที่ใบหม่อน เมื่อนำไปเลี้ยงหนอนไหมจะทำให้หนอนไหมตายได้ หากมีความจำเป็นต้องฉีดยาควรทิ้งไว้ประมาณ 1 เดือน เพื่อให้สารเคมีหมดไปจึงเก็บใบหม่อนไปเลี้ยงหนอนไหมได้ นอกจากนี้การตัดแต่งกิ่งหม่อนก็เป็นสิ่งจำเป็น เพราะจะทำให้ลำต้นแตกยอด ต้นไม้สูงสะดวกต่อการเก็บใบหม่อน และได้ผลผลิตใบสูงกว่าปล่อยให้เจริญเติบโตตามธรรมชาติ การปล่อยให้ต้นหม่อนมีแขนงมากเกินไป ทำให้ใบหม่อนเจริญเติบโตไม่ดี เมื่อนำไปเลี้ยงหนอนไหมจะอ่อนแอ และเปลือกรังไหมไม่หนา

2.2 การเลี้ยงไหม ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การเลี้ยงไหมได้ผลผลิตสูง ประกอบด้วย 1) โรงเลี้ยงไหม การสร้างโรงเลี้ยงไหม ต้องมีความโปร่ง ไม่ทึบ อากาศสามารถถ่ายเทได้ดีและควรสร้างตามแนวการขึ้นของดวงอาทิตย์ หรือตามแนวตะวันออกไปตะวันตก เพื่อให้แสงแดดส่องไปตามแนวของโรงเลี้ยงไหม ไม่ส่องเข้าไปในตัวโรงเรือน ถ้าสร้างโรงเลี้ยงไหมขวางแสงอาทิตย์จะทำให้หนอนไหมถูกแสงแดดโดยตรงและจะเดินหนีแสงแดดมากองอยู่รวมกัน ไม่กระจายตัว ส่งผลให้หนอนไหมกินใบหม่อนไม่ทั่วถึงกัน ทำให้มีทั้งตัวเล็กและตัวใหญ่ รังไหมไม่ได้มาตรฐานและราคาตกต่ำ บริเวณโรงเลี้ยงไหมควรปลูกไม้ยืนต้นรอบๆ เพื่อลดความร้อนจากแสงแดด 2) ความสะอาด การทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหมก่อนนำหนอนไหมเข้าไปเลี้ยงเป็นสิ่งสำคัญ ที่ทำให้หนอนไหมไม่ติดเชื้อโรคได้ง่ายและมีอัตราการรอดสูง โรคของหนอนไหม ส่วนใหญ่เกิดจากเชื้อไวรัสและแบคทีเรีย ผู้เลี้ยงสามารถใช้คลอรีน หรือฟอร์มาลินในการทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหมเพื่อฆ่าเชื้อโรคได้ นอกจากนี้ในช่วงการเลี้ยงไหมต้องมีการถ่ายมูลไหมบ่อยครั้ง เพราะใบหม่อนที่ใช้เลี้ยงไหมจะมีเศษเหลือ ทำให้เกิดความชื้นและหมักหมมเกิดเชื้อโรคขึ้น ทำให้หนอนไหมเป็นโรคได้ 3) พันธุ์ไหม การใช้ไหมพันธุ์ดี มีคุณภาพ ทำให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพด้วย พันธุ์ไหม ที่ผู้เลี้ยงไหมตำบลหินดาดนิยมใช้เลี้ยง คือ พันธุ์จุล 6 เป็นพันธุ์ที่มีความแข็งแรง ทนทานต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศได้ดี

3. การกระจายความรู้ (Knowledge dissemination) พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ได้นำความรู้ที่มีอยู่ในตัว และการเข้ารับการอบรมจากบริษัทหรือหน่วยราชการ มากระจายสู่กลุ่มแบบเชิงปฏิบัติการ มีการพูดคุย บอกเล่า ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสม นอกจากนี้ยังไปเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรรายอื่นๆ ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดอีกด้วย

4. การนำความรู้ไปใช้ (Use) ผู้ปลูกหม่อน เลี้ยงไหมรายอื่นๆ ในหมู่บ้านนำความรู้ที่ได้รับ ไปปฏิบัติ ทำให้สามารถปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี

การถอดบทเรียนการปลูกหม่อน เลี้ยงไหมของเกษตรกรที่ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ได้ 21 รุ่นต่อปี

การถอดบทเรียนประสบการณ์จากวิธีปฏิบัติงานจริงของ คุณอนงค์ บุตรดี และเกษตรกร รายอื่นๆ ที่สามารถปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ คือ การเลี้ยงไหมให้ได้ 21 รุ่นต่อปี เป็นการเลี้ยงไหมไล่รุ่น หรือเลี้ยงक्रमรุ่น คือ การเลี้ยงไหม

ให้ได้เดือนละ 2 รุ่น การเลี้ยงไหมปกติจะเลี้ยงได้เดือนละ 1 รุ่น โดย 1 รุ่นใช้เวลาเลี้ยงประมาณ 28-29 วัน หนึ่งปีก็จะได้ 11-12 รุ่นเท่านั้น ปัจจัยความสำเร็จของการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ได้ 21 รุ่นต่อปี มีดังนี้

1. การจัดการเลี้ยงไหม

1.1 การเลี้ยงไหม ผู้เลี้ยงไหมต้องมีโรงเลี้ยงไหม 3 โรง คือ โรงเลี้ยงไหมวัยอ่อน โรงเลี้ยงไหมวัยแก่ และโรงจ่อ (จ่อ คือ ที่ที่ให้นอนไหมทำรัง) การเลี้ยงไหมรุ่นที่ 1 เริ่มต้นจากการฟักไข่ไหม ไข่จะฟักออกมาเป็นตัวหนอน เรียกว่าหนอนไหม หรือจะนำหนอนไหมที่ฟักแล้วมาเลี้ยงในโรงเลี้ยงไหมวัยอ่อนก็ได้ ซึ่งใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงประมาณ 7-8 วัน ระยะนี้เรียกไหมวัย 1 – วัย 2 หรือวัยอ่อน (ปัจจุบันผู้เลี้ยงสามารถรับตัวอ่อนมาจากบริษัท ซึ่งทำการฟักไข่ไหมมาให้แล้วมาเลี้ยงได้เลย) ในขณะเดียวกัน ให้ทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหมใหญ่ และอุปกรณ์การเลี้ยงไหมเพื่อเตรียมการย้ายหนอนไหมจากโรงเลี้ยงเล็กไปโรงเลี้ยงใหญ่ เนื่องจากก่อนการเลี้ยงไหมประมาณ 1 สัปดาห์ผู้เลี้ยงต้องทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหม และอุปกรณ์การเลี้ยงไหมเพื่อกำจัดเชื้อโรค

1.2 นำไหมวัย 2 (วันที่ 9) จากโรงเลี้ยงไหมวัยอ่อน ย้ายมาเลี้ยงในโรงเลี้ยงไหมวัยแก่ โรงเลี้ยงไหมวัยแก่จะใช้เลี้ยงไหมวัย 3 ถึงวัย 5 ในระยะนี้จะเรียกหนอนไหมว่า ไหมวัย 3 ซึ่งมีช่วงระยะเวลาในการเลี้ยง 3 วัน และไหมวัย 4 มีระยะเวลาในการเลี้ยง 4 วัน ในขณะเดียวกันให้ผู้เลี้ยงทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหมเล็กเพื่อเตรียมเลี้ยงไหมในรุ่นที่ 2 ต่อไป

1.3 วันที่ 16 ของการเลี้ยงไหม ซึ่งเป็นระยะหนอนไหมวัย 5 มีระยะเวลาในการเลี้ยง 6 วัน วัย 5 นี้เป็นวัยไหมสุก เป็นวัยที่ไหมเจริญเติบโตเต็มที่ จะหยุดลอกคราบ และหยุดกินอาหาร ในช่วงนี้ให้ผู้เลี้ยงเริ่มเลี้ยงตัวอ่อนไหมแรกฟักในรุ่นที่ 2 ได้เลย โดยเลี้ยงในโรงเลี้ยงไหมวัยอ่อนก่อน เมื่อถึงวันที่ 22 ของการเลี้ยง จะนำไหมสุกเข้าจ่อเพื่อทำรัง ไหมจะพันเส้นใยออกมาห่อหุ้มตัวเองเพื่อทำรัง โดยใช้ระยะเวลา 6-7 วัน (ไหมจะพันเส้นใยทำรังประมาณ 2 วัน หลังจากทำรังเสร็จ 1-2 วัน ตัวไหมจะเปลี่ยนเป็นดักแด้ และอีก 2-3 วัน ดักแด้จะแข็งตัวมีผิวเป็นสีน้ำตาล รวมเวลา 6-7 วัน) จากนั้นจึงทำการลอกรังไหมออกจากจ่อได้ ในขณะเดียวกันให้ย้ายหนอนไหมจากโรงเลี้ยงวัยอ่อนมาเลี้ยงที่โรงเลี้ยงไหมวัยแก่ พร้อมทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหมวัยอ่อน เพื่อเตรียมเลี้ยงไหมในรุ่นที่ 3 ต่อไป

1.4 วันที่ 30 ของการเลี้ยง ก็ขายผลผลิตรุ่นที่ 1 ให้กับบริษัทที่รับซื้อ การเลี้ยงไหมไล่รุ่น ผู้เลี้ยงจะดำเนินการไล่รุ่นอย่างนี้ไปเรื่อยๆ ตลอดระยะเวลา 1 ปี ก็จะได้ผลผลิต 21-22 รุ่น

2. การจัดการสวนหม่อน ใบหม่อนจะมีเพียงพอต่อการเลี้ยงไล่รุ่นได้ ก็ขึ้นอยู่กับการจัดการสวนหม่อน ดังนี้

2.1 การวางแผน ผู้เลี้ยงจะต้องมีการวางแผนก่อนว่าจะเลี้ยงไหมกี่กล่องต่อรุ่น เพื่อที่จะได้กำหนดพื้นที่ในการปลูกหม่อนให้เพียงพอแก่การเลี้ยงไหม เช่น ในกรณีของคุณองค์ ผู้เลี้ยงจะต้องมีที่ดินอย่างน้อย 8 ไร่ขึ้นไป สำหรับการเลี้ยงไหมจำนวน 1.5 - 2 กล่องต่อหนึ่งรุ่น (ไหม 1 กล่องมีไข่ไหม 22,000 ฟอง) โดยมีการแบ่งสวนหม่อนออกเป็น 4 แปลง เพื่อให้มีใบหม่อนหมุนเวียนเพียงพอสามารถนำมาเลี้ยงไหมได้ทันในแต่ละวัยแต่ละรุ่นได้ การเลี้ยงไหม 1 รุ่น จะใช้หม่อน 2 ไร่ เช่น ไหมรุ่นที่ 1 จะใช้หม่อนในแปลงที่ 1 เมื่อตัดหม่อนเลี้ยงไหมจนพ้นวัย 5 แล้ว ต้องทำการตัดแต่งกิ่งหม่อนทันที และใส่ปุ๋ย ปราบวัชพืช ฯลฯ เมื่อเลี้ยงรุ่นที่ 2 ก็จะใช้หม่อนในแปลง 2 แต่ถ้าในแปลงที่หนึ่งยังมีใบหม่อนเหลืออยู่ ก็สามารถนำมาเลี้ยงในรุ่นที่ 2 ได้ และทำเหมือนแปลงที่ 1 คือ ต้องตัดแต่งกิ่งหม่อนทันทีหลังการเลี้ยงไหมวัยที่ 5 ไหมรุ่นที่ 3 จะใช้หม่อนในแปลงที่ 3 รุ่นที่ 4 จะวนไปใช้หม่อนในแปลงที่ 1 ส่วนแปลงที่ 4 ส่วนใหญ่จะสำรองไว้เพื่อใช้ในการกรณีที่หม่อนไม่เพียงพอ จะวนอย่างนี้ไปเรื่อยๆ ก็จะสามารถเลี้ยงไหมไล่รุ่นได้

โดยทั่วไป 1 ไร่จะได้ผลผลิตใบหม่อนได้ประมาณ 2,000 กิโลกรัมต่อปี และไหม 1 กล่อง กินใบหม่อนประมาณ 400 กิโลกรัม ดังนั้น ถ้าต้องการเลี้ยงไหม 21 รุ่นต่อปี จะต้องใช้พื้นที่ปลูกหม่อน 4.2 ไร่ โดยเลี้ยงรุ่นละ 1 กล่อง (วิธีคำนวณหาพื้นที่ปลูกหม่อน = ปริมาณใบหม่อนที่ไหมกินต่อ 1 กล่อง คูณด้วยจำนวนรุ่นที่เลี้ยงต่อปี หารด้วยผลผลิตใบหม่อนที่ผลิตได้ต่อ 1 ไร่)

2.2 การตัดแต่งกิ่งหม่อน จะเป็นการเพิ่มผลผลิตและรักษารูปร่างของต้นหม่อนให้เป็นพุ่ม มีผลผลิตใบมาก ต้นไม่สูงทำให้การเก็บใบหม่อนสะดวกขึ้น และยังช่วยกำจัดเชื้อโรคและแมลงที่ทำอันตรายแก่หม่อนได้อีกด้วย นอกจากนี้พันธุ์หม่อนที่ใช้ควรเป็นพันธุ์ที่ปลูกได้ดีในพื้นที่ทั่วไป โตเร็ว ทนทานต่อความแห้งแล้ง และโรคได้ดี มีใบมาก ถ้าหม่อนไหมกินใบหม่อนได้ไม่เต็มที่ หรือไม่เพียงพอกับความต้องการ จะทำให้หม่อนไหมตาย หรือทำรังเล็ก ให้เส้นใยปริมาณต่ำ ขายได้ราคาต่ำลง

3. สภาพอากาศที่เหมาะสม เนื่องจากในตำบลหินดาด ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบติดกับภูเขาทำให้ในหน้าร้อนอากาศไม่ร้อนจนเกินไป อากาศถ่ายเทสะดวก มีอุณหภูมิเฉลี่ย อยู่ที่ประมาณ 25-30 องศาเซลเซียส ซึ่งเป็นสภาพอากาศที่เหมาะสมกับการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ทำให้ต้นหม่อนเจริญเติบโตดี ทำให้ได้ไหมที่มีคุณภาพ

ฤดูฝน ในฤดูฝนใบหม่อนจะมีน้ำในใบหม่อนมาก เมื่อนำมาเลี้ยงไหมจะทำให้ไหมเกิดโรคได้ง่าย และมีเชื้อแบคทีเรียมาก โดยเฉพาะวัย 5 ควรตัดยอดอ่อนที่อยู่บนสุดทิ้งเพราะในใบหม่อนจะมีน้ำมาก ถ้านำมาเลี้ยงไหมจะทำให้เกิดโรคได้ง่าย แต่ถ้าไม่มีปัญหาเรื่องโรคไหม ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องตัดทิ้งก็ได้

ฤดูร้อน ในฤดูร้อนจะมีอากาศร้อนจัด อาจทำให้ไหมน็อคได้ (เป็นโรคตัวเหลืองหรืออาจตายได้) ผู้เลี้ยงควรทำให้โรงเลี้ยงไหมมีอากาศถ่ายเทได้ดี นอกจากนี้ในหน้าร้อนใบหม่อนจะแห้งเร็ว ดังนั้นการนำใบหม่อนมาเลี้ยงไหมในหน้าร้อนต้องเลี้ยงบางๆ ถ้าเลี้ยงหนาใบหม่อน จะแห้งกระด้าง ทำให้ไหมไม่กินใบหม่อน จะส่งผลถึงคุณภาพของไหมได้

ฤดูหนาว ในฤดูหนาวหม่อนไหมจะนอนนานขึ้น ทำให้ระยะเวลาของการเลี้ยงไหมมากกว่าฤดูอื่น แต่มีผลดี คือ ไหมจะมีคุณภาพดี แข็งแรง รังไหมเสียน้อย

4. ความอดทนและความขยันของผู้เลี้ยงไหม เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในการเลี้ยงไหมได้รุ่น เนื่องจากการเลี้ยงไหมต้องมีเวลาเอาใจใส่ และดูแลทำความสะอาดโรงเรือนเป็นสิ่งสำคัญจะต้องดูแลเอาใจใส่ตลอดเวลาจนกว่าจะเก็บไหมเข้าจ่อ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยการจัดการความรู้ของเกษตรกรที่ทำการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ตำบลหินดาด อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยอภิปรายผลในประเด็นดังต่อไปนี้

1. การสร้างความรู้ พบว่า ความรู้เรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมนั้น ส่วนใหญ่เป็นการใช้ภูมิปัญญาเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดจากพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นการเลี้ยงไหมกระด้างหรือไหมเหลืองซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติมาตั้งแต่ดั้งเดิม เมื่อเกษตรกรมีประสบการณ์มากขึ้น รู้ว่าการเลี้ยงวิธีนี้ค่อนข้างเปลืองพื้นที่และเสียเวลามาก จึงมีการเรียนรู้ในการเลี้ยงแบบใหม่ โดยการปรับเปลี่ยนวิธีเลี้ยงเป็นแบบชั้นเลี้ยง รวมทั้งเกษตรกรมีการพัฒนาความรู้ในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมจากการเข้ารับการอบรมจากบริษัทเอกชนและหน่วยราชการอย่างสม่ำเสมอ จนเกิดประสบการณ์และความชำนาญสร้างความรู้ในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกรแต่ละราย โดยในชุมชนรุ่งเรืองทรัพย์นั้นมิได้เด่นในการนำความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาที่ติดตัวมาจากบรรพบุรุษ มาสร้างความรู้จนเกิดเป็นอาชีพที่ทำรายได้ผสมผสานกับความรู้ที่ได้รับจากการอบรมจากหน่วยงานต่างๆ สร้างเป็นจุดเด่นของหมู่บ้านได้ ซึ่งประเวศ วะสี (2548) ได้กล่าวว่า การจัดการให้ค้นพบความรู้ ความชำนาญที่แฝงอยู่ในตัวคนนำออกมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตกแต่งให้ง่ายต่อการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ สำคัญคือก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคน

ทั้งหมดที่ร่วมอยู่ในกระบวนการ ก่อให้เกิดปัญญาร่วม ทำให้แก้ปัญหา หรือ พัฒนาในเรื่องยากได้สำเร็จ สำนักงาน ก.ร.พ. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548) ได้กล่าวว่าความรู้เป็นสารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิดเปรียบเทียบ เชื่อมโยงกันกับความรู้แหล่งอื่นๆ จนเกิดเป็นความเข้าใจ และนำไปใช้ประโยชน์ ดังที่ พงศ์กักริเทพ (2553) ได้กล่าวว่าการจัดการเรียนรู้เครื่องปั้นดินเผาโดยกระบวนการจัดการความรู้การเรียนรู้อาชีพในห้องถิ่น ส่วนใหญ่สืบทอดมาจากวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีมาแต่ดั้งเดิม

2. การเก็บรวบรวมความรู้ พบว่า ความรู้และประสบการณ์ของเกษตรกรในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ยังไม่มีการจัดเก็บความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ความรู้ส่วนใหญ่ยังเก็บอยู่ในตัวบุคคลหากมีการจดบันทึกจะเป็นลักษณะทบทวนความจำที่อ่านแล้วเข้าใจเพียงคนเดียว ไม่สามารถถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้ ส่วนใหญ่ใช้ความรู้จากประสบการณ์ที่เคยทำมาเป็นบทเรียนในการเลี้ยงไหมแต่ละรุ่น ซึ่งเมื่อศึกษาจากบริบทแล้วพบว่าชุมชนไม่มีการเก็บความรู้ไว้เป็นระบบ ความรู้จะอยู่ในตัวบุคคลที่มีความชำนาญในเรื่องนั้นๆ ซึ่งอิทธิพัฒน์ เอี่ยมนิรันดร์ (2548) ได้กล่าวว่า ความรู้แบ่งออกเป็น ความรู้โดยนัยหรือความรู้ที่มองเห็นไม่ชัดเจน และความรู้ที่ชัดเจนหรือความรู้ที่เป็นทางการ กรณีของความรู้โดยนัยจัดเป็นความรู้แบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นทักษะหรือความรู้เฉพาะตัวของแต่ละบุคคลที่เกิดจากประสบการณ์และการนำมาเล่าสู่กันฟัง ดังนั้นจึงไม่สามารถจัดให้เป็นระเบียบหรือหมวดหมู่ได้ และไม่สามารถเขียนเป็นกฎเกณฑ์หรือตำราได้ แต่สามารถถ่ายทอดและแบ่งปันความรู้ได้โดยการสังเกตและเลียนแบบ ความรู้ประเภทนี้เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้งานประสบความสำเร็จ ดังที่ Ikujiro Nonaka (1994; อ้างอิงใน ธนศ เกสรศิริธร, 2555) ได้กล่าวว่า Tacit Knowledge เป็นความรู้ที่ไม่ปรากฏชัดเจน ถูกฝังลึกและซ่อนเร้นอยู่ในตัวบุคคล อาจเกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้หรือพรสวรรค์ การถ่ายทอดหรือสื่อสารในรูปแบบของตัวเลขหรือตัวอักษรอาจทำได้ยาก การสร้างสามารถทำได้โดยการฝึกฝนหรือการกระทำ จากแนวคิดของความรู้ที่ค่อนข้างหลากหลาย ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่าความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล ส่วนที่เป็นความรู้ที่ไม่แจ้งชัดนี้สำคัญมาก หากไม่มีการเก็บไว้อย่างเป็นระบบ โอกาสที่ความรู้นี้จะสูญหายไปกับตัวบุคคลอาจเกิดขึ้นได้ ดังนั้นการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ของบ้านรุ่งเรืองทรัพย์ ตำบลหินดาด ส่วนใหญ่ความรู้จะอยู่ในตัวบุคคลเพียงไม่กี่คน และไม่ได้ถ่ายทอดออกมาเป็นความรู้ชัดเจน (Explicit Knowledge) โอกาสที่ความรู้จะสูญหายไปมีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูง

3. การกระจายความรู้ การกระจายความรู้ของเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงไหมให้ได้ 21 รุ่น พบว่า การกระจายความรู้ส่วนใหญ่เป็นการพูดคุยกันในกลุ่มผู้เลี้ยงกันเอง หรือส่งต่อให้ลูกหลานบ้างแต่ไม่มากนัก รวมทั้งการได้รับเชิญไปเป็นวิทยากร แต่ความรู้ที่มีได้ถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับหน่วยงานอื่น เช่น โรงเรียนไม่ได้จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น หรือองค์การบริหารส่วนตำบลไม่ได้นำวิธีการเลี้ยงไหมให้ได้ 21 รุ่น ไปเผยแพร่หรือส่งเสริมเป็นอาชีพอย่างจริงจัง เนื่องจากขาดการประมวลกลั่นกรองความรู้ให้เป็นระบบ ไม่มีระบบการเก็บข้อมูล ไม่มีระบบการเข้าถึงข้อมูล ซึ่ง Scott.L.Tannembaum (2001; อ้างอิงใน ปณิศา พันภักย์, 2544) กล่าวว่า การกระจายความรู้จำเป็นต้องมีการรวบรวม การจัดระเบียบ การจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูล เพื่อสร้างเป็นความรู้และสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม สารสนเทศและเทคโนโลยีเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ จะช่วยสนับสนุนให้การกระจายความรู้ และการแบ่งปันเป็นการกระจายความรู้ที่มีให้ ความรู้ที่สูญหายไปได้

การเลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี จะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งน่าจะเป็นแรงจูงใจให้มีจำนวนผู้เลี้ยงไหมเพิ่มขึ้น แต่จากการศึกษา พบว่า การเลี้ยงไหมในตำบลหินดาด กลับมีจำนวนลดลง ทั้งนี้เนื่องจากผู้เลี้ยงไหมส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ เริ่มเหนื่อย และไม่มีภาระส่งลูกหลานเรียนแล้ว อยากรพักผ่อน และลูกหลานรุ่นหนุ่ม

สาวไม่สนใจที่จะทำต่อ เนื่องจากการเลี้ยงไหมต้องดูแล เอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา จึงทำให้ไม่มีเวลาว่างที่จะไปเที่ยว หรือทำอย่างอื่นได้

4. การนำความรู้ไปใช้ สมาชิกได้นำความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน หรือเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ไปใช้ในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว โดยการวางแผนพัฒนาการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ได้ 21 รุ่นต่อปี เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

5. การถอดบทเรียนของเกษตรกรที่ทำการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ตำบลหินดาด อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า การเลี้ยงไหมให้ได้ 21 รุ่น ต่อปีนั้นปัจจัยสำคัญ คือ การวางแผนจัดการสวนหม่อน ให้เพียงพอต่อการเลี้ยงไหมในแต่ละรุ่น เนื่องจากหนอนไหมกินใบหม่อนอย่างเดียวเป็นอาหาร ยังไม่สามารถหาอย่างอื่นมาทดแทนได้ การคำนวณพื้นที่ปลูกหม่อนนั้น เกษตรกรหรือผู้เลี้ยงจะต้องทราบว่ามีพื้นที่ใช้เลี้ยงนั้นกินใบหม่อนกี่กิโลกรัมต่อไหม 1 กล่อง ซึ่งไหมแต่ละพันธุ์จะกินใบหม่อนในปริมาณที่ไม่เท่ากัน ผลผลิตใบหม่อนที่ผลิตได้ต่อไร่ (โดยทั่วไป 1 ไร่จะได้ผลผลิตใบหม่อนประมาณ 2,000 กิโลกรัมต่อปี) การคำนวณพื้นที่ปลูกหม่อนสามารถคำนวณได้โดยนำปริมาณใบหม่อนที่ไหมกินต่อ 1 กล่อง คูณด้วยจำนวนรุ่นที่เลี้ยงต่อปี (21 รุ่น) ทหารด้วยผลผลิตใบหม่อนที่ผลิตได้ต่อ 1 ไร่ ก็จะทราบพื้นที่สำหรับปลูกหม่อนได้ 21 รุ่นต่อปีได้ นอกจากนี้ต้องมีโรงเลี้ยงไหมอย่างน้อย 2 โรง ถ้ามีโรงเดียวจะไม่สามารถเลี้ยงไหมได้ 21 รุ่นต่อปี เนื่องจากต้องมีไว้เพื่อเตรียมไหมแรกฟักหรือตัวอ่อนให้ทันเลี้ยงในรุ่นต่อไป โดยบุรชัย ศิริมหาสาร (2548) และวัฒนา เมืองจันทร์ (2548) ได้กล่าวว่า การจัดการความรู้โดยการถอดบทเรียน ทำให้คนในองค์กรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และนำความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลได้แสดงออกเป็นความรู้ ที่ชัดเจนในรูปแบบวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศเพื่อเก็บรวบรวมไว้เป็นชุมชนความรู้ ดังนั้นการถอดบทเรียน การเลี้ยงไหม 21 รุ่นต่อปี เป็นการเผยแพร่ภูมิปัญญาที่ดีงาม และเป็นการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาของชุมชน อันจะนำไปสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืนต่อไป และสามารถนำไปเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษาอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. องค์การบริหารส่วนตำบลหินดาด และเกษตรตำบลปางศิลาทอง ควรเข้ามาส่งเสริมเกษตรกรที่เล็กลงเลี้ยงไหม ให้กลับมาเลี้ยงไหมเป็นอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร อีกทางหนึ่ง

2. ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ จังหวัดตาก ควรเข้ามาช่วยเหลือเกี่ยวกับพันธุ์ไหมหรือวิจัยเพื่อแก้ปัญหาในการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การให้ความช่วยเหลือในโครงการต่างๆ ที่ผ่านมา หน่วยงานราชการ เช่น อุตสาหกรรมจังหวัด เกษตรจังหวัด สหกรณ์จังหวัด พัฒนาชุมชน และมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ควรเป็นโครงการที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มโดยตรง จึงจะทำให้การพัฒนาหรือให้ความช่วยเหลือนั้นประสบความสำเร็จ และทางกลุ่มสามารถต่อยอดได้เมื่อเสร็จสิ้นโครงการ

3. โรงเรียนหินดาดราษฎร์บำรุง ตำบลหินดาด อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร ควรจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเป็นการอนุรักษ์อาชีพการเลี้ยงไหมให้สืบทอดไว้ในชุมชนต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ควรใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่บูรณาการการจัดการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเองได้

กลุ่มเกษตรกร

1. กลุ่มเกษตรกรควรรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรองด้านราคากับพ่อค้าคนกลาง โดยประสานกับหน่วยราชการ หรือ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)
 2. ควรมีการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ เพื่อส่งต่อความรู้การปลูกเลี้ยงใหม่ไปสู่รุ่นลูกหลาน หรือผู้สนใจในชุมชน
 3. เกษตรกรควรแสวงหาความรู้ และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา
 4. ควรมีการแปรรูปสิ่งที่เหลือจากใหม่ (รังไหม) พัฒนาเป็นของที่ระลึกเพื่อสร้างรายได้อีกทางหนึ่ง
- ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป
1. ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มให้เกิดความยั่งยืนได้อย่างไร
 2. การพัฒนาแปรรูปจากรังไหม
 3. รูปแบบการพัฒนากลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งเพื่อรองรับการเปิดประชาคมอาเซียน

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, สำนักงาน. (2548). **การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร).
- คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร), สำนักงาน. (2547). **สาระสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาระบบราชการไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร).
- ธเนศ เกสรศิริธ. (2555). **การจัดการความรู้แหล่งเรียนรู้ กรณีพระราชินีเวศน์มฤตทายวันและสถานศึกษาใกล้เคียง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธิติพัฒน์ เอี่ยมนิรันดร์. (2548). **หน่วยที่ 2 การประยุกต์นิเทศศาสตร์ด้านการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาในประมวลสาระชุดวิชาการประยุกต์นิเทศศาสตร์เพื่อการพัฒนา เล่มที่ 1**. นนทบุรี : สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุรชัย ศิริมหาสาร. (2548, ตุลาคม-ธันวาคม). **การจัดการความรู้สู่องค์กรอัจฉริยะ**. *นักบริหาร*, 25(4), 39-42.
- ปณิตา พันภัย. (2544). **การบริหารความรู้ (Knowledge Management) : แนวคิดและกรณีศึกษา**. เอกสารวิจัยภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2548). **การจัดการความรู้ : กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข**. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.
- พยงค์ การิเทพ. (2553). **การจัดการเรียนรู้เครื่องปั้นดินเผาโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- วันทนา เมืองจันทร์. (2548). **การจัดการความรู้ในสถานศึกษา**. นครปฐม : สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- วิจารณ์ พานิช. (2548). **การจัดการความรู้ : ฉบับนักปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.
- Demarest. (1997). Understanding knowledge management. *Journal of Range Planning*, 30(3), 374-384.